

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**ПОДЖАРЕНКО
КАТЕРИНА ЄВГЕНІВНА**

УДК 343.98

**КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ
І РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ
ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Спеціальність 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2009

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дослідження проблеми розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності є необхідним і актуальним у сучасний період розвитку української державності. Це обумовлюється значним поширенням таких злочинів, збільшенням збитків, що завдаються ними державі і громадянам, які є власниками таких продуктів. Крім того, такі злочини, найчастіше виходять за межі однієї держави та завдають шкоди не лише її окремим громадянам, а входять до сфери зовнішньої політики різних держав, що призводить до міжнародних конфліктів та негативної оцінки правоохоронної системи окремої держави з боку міжнародних інституцій.

На теперішній час в Україні існують серйозні проблеми щодо реалізації і захисту зазначеного права та в певних випадках притягнення осіб, які його порушують до кримінальної відповідальності. Проведений аналіз наукової літератури, вивчення слідчої та судової практики свідчать, що зазначена проблема стає актуальною для правоохоронних органів держави, а в окремих випадках законодавчі акти не можуть забезпечити надійний захист інтелектуальної власності. Тому що нові види порушень з'являються значно швидше ніж передбачення відповідальності за них. Кримінальний кодекс України містить низку статей, які встановлюють кримінальну відповідальність за порушення зазначених прав. Але вивчення практики їх застосування і розслідування кримінальних справ свідчить, що сьогодні потребує розробки рекомендацій щодо діяльності правоохоронних органів для виявлення і розслідування таких злочинів. Тому, крім розробки рекомендацій щодо розслідування злочинів в цій сфері, виникає необхідність у проведенні аналізу нормативних актів та формулюванні на їх підставі практичного застосування пропозицій щодо вдосконалення матеріального і процесуального законодавства з метою створення ефективних засобів запобігання таким порушенням.

Окремі проблеми розкриття та розслідування порушення прав інтелектуальної власності вже досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями в дисертаціях, зокрема Г.К. Авдеєвою (проблеми судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції), В.О. Галановим (взаємодія органів досудового слідства і дізнання в ході розслідування порушень авторських прав), З.О. Ібрагімовою (розслідування злочинів у сфері обігу контрафактної продукції), І.Р. Куриліним (використання спеціальних знань під час розслідування порушень прав інтелектуальної власності), Є.В. Моторіною (початковий етап розслідування порушень авторських і суміжних прав в аудіовізуальній сфері), О.В. Таран (методика розслідування порушення авторських та суміжних прав), Р.Б. Хаметовим (розслідування злочинних порушень авторських прав) та іншими. Однак комплексно проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності (зокрема, техніко-криміналістичного, тактико-криміналістичного та методичного забезпечення) у вітчизняній та зарубіжній криміналістиці на монографічному рівні ще не досліджувалися.

У зв'язку з вищевикладеним вирішення вищезгаданих проблем потребує проведення спеціального дослідження практики та теоретичного обґрунтування криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Це і дозволило обрати дану проблему темою дисертаційного дослідження.

У зв'язку з вищезазначеним, актуальність обраної теми дисертаційного дослідження обумовлена, з одного боку, невідкладними завданнями посилення боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності, а з іншого — потребами практики у науково обґрунтованих методичних рекомендаціях з розкриття та розслідування зазначеної категорії злочинів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проведене відповідно до плану науково-дослідної роботи Київського національного університету внутрішніх справ, наказу МВС України від 05.07.2004 року № 755 «Про затвердження пріоритетних напрямів наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергової розробки та впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ на період 2004 -2009 роки». Обраний напрям дисертаційного дослідження базується на основних положеннях Комплексної програми профілактики злочинності на 2001-2005 рр., затвердженої Указом Президента України від 25 грудня 2000 року № 1376, а також Указів Президента України від 30 січня 2002 року № 85/2002 «Про невідкладні заходи щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності в процесі виробництва, експорту, імпорту та розповсюдження дисків для лазерних систем зчитування» та від 27 квітня 2001 року № 285/2001 «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні». Тема дисертації зареєстрована у Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (Академія правових наук України, Харків).

Мета і завдання дослідження. Основна мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці основ криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

Мета дисертації конкретизується такими *завданнями*:

- проаналізувати стан наукової розробки проблем розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності у криміналістиці;
- визначити поняття та зміст криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, його структуру та надати характеристику його елементів;
- розкрити сутність і значення техніко-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності на окремих рівнях;
- визначити особливості тактико-криміналістичного та методичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень права інтелектуальної власності;
- провести аналіз судової і слідчої практики та визначити особливості отримання інформації про злочинні порушення прав інтелектуальної власності, її відображення та реалізації під час провадження кримінальних справ;

- розробити методичні рекомендації виявлення та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності та тактичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих дій.

Об'єктом дослідження є діяльність з розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень права інтелектуальної власності.

Методи дослідження. Обґрунтованість та достовірність наукових результатів забезпечувалися використанням загально-наукових, спеціально-наукових методів пізнання.

Теоретичним фундаментом дисертації є діалектичний метод наукового пізнання соціально-правових явищ (застосовувався у всіх розділах дисертації), який використовується при дослідженні проблем протидії злочинним порушенням у сфері інтелектуальної власності, визначенні поняття та змісту криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

Історико-правовий метод (розділи 1, 2) застосовувався при аналізі основних тенденцій розвитку нормативно-правового забезпечення протидії злочинним порушенням у сфері інтелектуальної власності, становленні і розвитку інституту кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності та методів і засобів розкриття зазначених видів злочинів.

Системний метод (підрозділ 1.2, розділ 3) дозволив з'ясувати внутрішню побудову системи криміналістичного забезпечення протидії злочинним порушенням у сфері інтелектуальної власності, зокрема, визначенні її елементів та розкритті їх змісту.

Порівняльно-правовий метод (розділ 2) використовувався для аналізу сучасного стану протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності, визначення проблем і недоліків у діяльності правоохоронних органів, а також правового забезпечення функціонування спеціальних інститутів державного управління у зазначеній сфері суспільних відносин.

Метод структурно-функціонального аналізу (розділи 2, 3) дозволив сформулювати пропозиції підрозділам правоохоронних органів по виявленню злочинних правопорушень у сфері інтелектуальної власності та визначити основні напрями удосконалення криміналістичних методів і засобів, що використовуються при розслідуванні злочинів.

Сформульовані у дисертації теоретичні висновки ґрунтуються на працях вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі криміналістики та судової експертології, кримінального права та процесу, кримінології та юридичної психології: Ю.П. Аленіна, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, О.П. Бущана, Т.В. Варфоломеєвої, В.К. Весельського, А.Ф. Волобуєва, В.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, А.В. Дулова, В.А. Журавля, Б.Д. Завидова, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, Н.І. Клименко, В.О. Коновалової, І.І. Котюка, В.С. Кузьмічова, І.Р. Куриліна, С.Ю. Лапіна, В.К. Лисиченка, Є.Д. Лук'янчикова, Г.А. Матусовського, О.Р. Михайленка, В.Т. Нора, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, О.В. Таран, В.В. Тищенко, Ю.В. Трунцевського, В.О. Образцова, Р.Б. Хаметова, В.Ю. Шепітька та ін.

Емпіричну базу дослідження склали дані статистичної звітності правоохоронних органів України за період з 2000 по 2008 рік та вивчення й узагальнення матеріалів судової і слідчої практики. З цією метою проводилося вивчення 156 кримінальних справ у слідчих підрозділах та архівах судів різних регіонів України (Київська, Одеська, Вінницька, Дніпропетровська, Херсонська та Львівська обл.), а також анкетування і інтерв'ювання слідчих та оперативних працівників органів внутрішніх справ (480 осіб).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є першим в Україні монографічним комплексним дослідженням проблем криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності. У дисертації обґрунтовується ряд нових теоретичних положень і висновків, які розширюють наукове уявлення про криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, та сформульовано рекомендації щодо удосконалення діяльності правоохоронних органів з протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності. До таких *найважливіших положень* дисертаційного дослідження відносяться:

вперше:

- запропоновано авторське визначення поняття криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності;
- узагальнено з відповідними висновками наукові дослідження з проблем розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності;
- розкрито зміст техніко-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності;
- у взаємозв'язку розглянуті теоретичні положення організації діяльності суб'єктів при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності;

удосконалено:

- тактико-криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності;
- методичні рекомендації розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності;
- судово-експертне забезпечення розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності;

набуло подальшого розвитку:

- систематизація слідчих ситуацій при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності;
- тактика окремих слідчих дій при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності;
- взаємодія працівників дізнання і слідчих під час розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що на основі викладених розробок розширені знання про криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної

власності та розроблення методик розслідування зазначених видів злочинів. Сформульовані в дисертації положення, висновки, рекомендації і пропозиції використовуються: у науково-дослідній роботі — для подальшого вдосконалення методики розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності; у навчальному процесі — при викладанні курсу криміналістики та споріднених спецкурсів, підвищення кваліфікації викладачів юридичних навчальних закладів; у практично-методичному плані — для розробки навчально-методичних посібників, курсів лекцій, довідників тощо.

Ряд теоретичних положень, висновків і конкретних пропозицій впроваджені в навчальний процес на кафедрі кримінального права та процесу факультету правознавства та міжнародних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». Результати дослідження використовуються в практичній діяльності підрозділу боротьби із злочинами у сфері інтелектуальної власності ДСБЕЗ МВС України.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження, теоретичні та практичні висновки і рекомендації оприлюднені в доповідях і повідомленнях на міжнародних, всеукраїнських та міжвузівських науково-практичних конференціях та семінарах в: Донецькому юридичному інституті «Криміналістичні та процесуальні проблеми, що виникають під час проведення слідчих дій» (2006), Київському національному університеті внутрішніх справ «Інформаційно-аналітичне та методичне забезпечення протидії злочинам у сфері економіки» (2007), Вінницькому соціально-економічному інституту університету «Україна» - «Звітна науково-практичні конференції» у (2006, 2007, 2008, 2009), Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка «Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих вчених» (2009). Положення і рекомендації, висвітлені в дисертації, використовуються у практичній діяльності підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю МВС України, у навчальному процесі вищих навчальних закладів юридичного спрямування.

Публікації. Основні положення і висновки дисертації відображені у 11 наукових публікаціях, 5 з яких опубліковані у фахових виданнях, рекомендованих ВАК України.

Структура дисертації визначається відповідно до мети і завдань дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації складає 229 сторінок, список використаних джерел складає 276 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, ступінь її наукової розробки, зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами, визначається мета і завдання дослідження, його об'єкт, предмет, методологічна основа, особистий внесок здобувача, наукова новизна роботи, практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію, публікацію основних положень роботи, її структуру та обсяг.

Розділ 1. Основи криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 “ Історія та стан наукової розробки проблеми розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності ” проведено аналіз історії розвитку законодавства, що захищає право інтелектуальної власності, виникнення її кримінально-правового її захисту та практики виявлення злочинних порушень у цієї сфері, а також проаналізовано стан наукової розробки проблеми розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Зазначені положення надали можливість визначити головні завдання дослідження та аспекти проблеми, що потребують подальшого розвитку та опрацювання.

Автором обґрунтовано, що проблема криміналістичного забезпечення захисту інтелектуальної власності Україні останнім часом набула значної актуальності. Це обумовлено низкою аспектів: в державі створено певну систему законодавства, яке забезпечує захист інтелектуальної власності; зазначені закони діють ще не тривалий час і тому практика їх застосування не значна, що створює значні труднощі запобігання правопорушенням і злочинам та покаранню винних осіб; закони містять чимало прогалин, прорахунків та істотних недоліків, які суттєво впливають на практику їх застосування.

Автор провела аналіз наукових досліджень спрямованих на вирішення окремих питань протидії злочинним порушенням прав у сфері інтелектуальної власності та визначила напрями, що потребують подальшого наукового дослідження. Серед них: розроблення методики розслідування порушення авторського права на комп'ютерні програми та бази даних, на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію; методики розслідування та судово-експертного забезпечення незаконного використання знака для товарів і послуг та фірмового найменування. Проведений аналіз став підґрунтям для визначення основних напрямів вирішення проблеми криміналістичного забезпечення розкриття злочинів таких злочинів, розроблення прийомів та засобів їх розкриття.

У підрозділі 1.2. «Поняття та зміст криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності» автор надала визначення поняття і змісту криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності та запропонувала його структуру.

Під криміналістичним забезпеченням розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності розуміється комплексна діяльність, спрямована на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності в повсякденній практиці розкриття й розслідування зазначеної категорії злочинів. Складовими частинами структури такої діяльності є техніко-криміналістичне, тактико-криміналістичне і методичне забезпечення.

Змістом техніко-криміналістичного забезпечення є освоєння і впровадження у криміналістичну практику технічних засобів, методик і тактичних

рекомендацій зі збирання й дослідження доказів, які сьогодні найчастіше поєднані з реалізацією можливостей сучасних інформаційних технологій і відповідної їм за функціональним призначенням комп'ютерної й іншої криміналістичної техніки.

Грунтуючись на поглядах науковців та результатах власних досліджень, дисертантка визначила елементи криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, до яких віднесла: 1) вивчення потреб правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю; 2) визначення та теоретичне осмислення проблем, які вимагають розробки з метою задоволення зазначених потреб; 3) вивчення та узагальнення передового досвіду та типових недоліків практики боротьби зі злочинністю; 4) вивчення новітніх досягнень науково-технічного прогресу для визначення можливості їх адаптованого використання в криміналістичних розробках прикладного характеру; 5) розробка та апробація експериментальних зразків, засобів, прийомів, методів, методик, матеріалів, технологій та їх вдосконалення з урахуванням результатів пілотажного випробовування; 6) вдосконалення впроваджених в практику розробок та надання практичним працівникам новітніх моделей і модифікацій криміналістичної наукової продукції.

Розділ 2. Особливості початкового етапу розслідування та виявлення фактів порушень у сфері інтелектуальної власності складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Виявлення фактів порушень у сфері інтелектуальної власності» розглянуто особливості діяльності правоохоронних органів щодо виявлення порушень прав інтелектуальної власності та початок процедури кримінально-правового захисту.

На підставі аналіз вітчизняного ринку об'єктів інтелектуальної власності та діяльності правоохоронних органів сформульовано алгоритм дій при виявленні зазначених порушень та запропоновано методичні рекомендації щодо їх документування. Проведений аналіз взаємодії оперативних і слідчих підрозділів, на прикладі виявлення злочинів, у яких предметом замаху є друкована продукція, надав можливість автору в залежно від джерела одержання інформації сформулювати ситуації, що виникають на етапі виявлення зазначеного виду правопорушень.

Автором визначено принципи та система взаємодії слідчих, оперативних підрозділів ОВС та інших державних і правоохоронних органів щодо виявлення правопорушень у зазначеній сфері. Крім того, сформульовано рекомендації щодо взаємодії таких органів на стадії порушення кримінальної справи та реалізації матеріалів зібраних оперативним підрозділом в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності, а також у процесі розслідування кримінальних справ.

Виокремлені та узагальнені тактичні рекомендації проведення оперативних закупівель при розкритті злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Узагальнено перелік документів, які матимуть доказове значення у кримінальних справах про порушення авторського права або суміжних прав.

У дослідженні виокремлено та узагальнено тактичні рекомендації яких слід дотримуватися при проведенні оперативних закупівель у процесі реалізації оперативної розробки при розкритті злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

На підстав вивчення практики протидії порушенням у зазначеній сфері виділено групи порушників, до яких віднесено: виробників продукції, яка здійснюється без згоди власника. Найчастіше це комерційні підприємства, на яких за допомогою спеціальної техніки здійснюється тиражування примірників аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм, баз даних, або здійснюють виробництвом фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів та послуг; незаконних дистриб'юторів, які спочатку замовляють виробництво або імпорту «піратської» продукції, а потім здійснюють оптову торгівлю нею; осіб, які здійснюють роздрібну торгівлю зазначеної продукції через підприємства. Вони фактично є кінцевим етапом розповсюдження контрафактної продукції, безпосередньо зв'язані з населенням і доволі чітко володіють інформацією щодо попиту споживачів.

У підрозділі 2.2. «Особливості відображення інформації про факти протиправного порушення в сфері інтелектуальної власності» автор проаналізувала статистичні дані щодо виявлення і розкриття злочинів у сфері інтелектуальної власності, їх характеристики та практику їх розкриття, що стало підґрунтям для визначила особливості відображення інформації про злочинну діяльність осіб у зазначеній сфері та шляхи появи контрафактної продукції.

До основних джерел отримання інформації про злочинні порушення є: 1) заява автора (фізична особа); 2) заява правовласника (фізична або юридична особа); 3) заява законного представника автора або правовласника; 4) інформація споживачів (наприклад, покупця відео- або аудіопродукції зі скаргою про неналежну якість товару); 5) матеріали служб і підрозділів органів внутрішніх справ, а також інших відомств; 6) безпосереднє виявлення продукції, яка має ознаки контрафактності оперативним співробітником у місцях її тиражування або торгівлі; 7) відомості, отримані в процесі проведення оперативно-розшукових заходів; 8) відомості, які містяться в публікаціях засобів масової інформації; 9) рекламні оголошення в пресі й Інтернеті; 10) інформація юридичних або консультативних агентств і фірм; 11) матеріали арбітражних справ; 12) інформація підрозділів інших правоохоронних або контролюючих органів (наприклад, підрозділів Міністерства культури і туризму України); 13) інформація правоохоронних органів інших країн.

Так, успішному викриттю злочинних порушень прав інтелектуальної власності сприяють: правильна організація й планування розслідування; знання слідчим технологічного процесу виготовлення об'єктів інтелектуальної власності; умов роботи, системи обліку та звітності підприємства. Вивчення практики діяльності правоохоронних органів доводить, що незадовільно організована робота у третій випадку, що є однією з причин повернення матеріалів на додаткове розслідування.

Узагальнено що, з метою документування факту протиправної діяльності (відтворення, тиражування, розповсюдження), за матеріалами даної категорії справ повинні провадитися перевірочні закупівлі й огляди місць події й об'єктів, які мають ознаки контрафактності; у підтвердження факту вчинення злочину важливе значення мають речові докази безпосередньо примірники творів, документи (як, такі, що підтверджують походження товару, так і документи на оренду виробничих

(торговельних) місць, чорнові записи, примірники контрольних марок, обкладинок, голографічних елементів, обладнання для відтворення та тиражування примірників творів; додаткові докази факту злочинної діяльності, її тривалості, встановлюються допитом свідків з числа працівників суб'єкта господарської діяльності, сусідів по торговельному місцю, а також родичів, знайомих особи порушника з обставин, які мають істотне значення.

Розділ 3. «Тактико-криміналістичне та методичне забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності та алгоритм дій слідчого з їх вирішення» автор розглянула особливості початкового етапу розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

Вивчення практики розслідування кримінальних справ про порушення прав інтелектуальної власності та особливостей вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності, надало можливості визначити типові слідчі ситуації, які складаються. Серед них: 1) ситуації, в яких початкову інформацію про вчинений злочин одержано з офіційних джерел у результаті: документальної перевірки або заяв чи повідомлень окремих громадян або повідомлень, опублікованих у засобах масової інформації; 2) ситуацій, при яких первинну інформацію одержано в результаті вжиття оперативних-розшукових заходів або затримання підозрюваних із речовими доказами (перевезення вантажів без належно оформлених документів, продаж товарів у не встановлених місцях або реалізації продукції замовникам); 3) ситуацій належать ситуації, в яких інформацію про злочин одержано в результаті розслідування інших злочинів. Враховуючи зазначені ситуації запропоновано методичні рекомендації для органів дізнання та слідчих із визначенням типових алгоритмів їх дій, а також перелік першочергових слідчих дій та інших заходів. При цьому доведено, що в переважній більшості випадків зазначені злочини вчинюються групою осіб та на підставі цього сформульовано рекомендації дій працівників правоохоронних органів у зазначених обставинах.

Аналіз слідчих ситуацій, збирання й опрацювання інформації про злочин, дозволяють слідчому сприяти повноті й правильності висування версій, організації та плануванню розслідування, визначити прийомів й засобів вирішення завдань, які стоять перед ним.

У підрозділі 3.2. «Тактико-криміналістичне забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності» детально проаналізовані особливості провадження слідчих дій: огляду місця події, виїмки і обшуку, та допиту при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

На підставі аналізу слідчої практики сформульовано методичні рекомендації проведення огляду місця події та запропоновано алгоритм дії в залежності від слідчої ситуації та виду злочину. Доведено, що при проведенні огляду необхідно звертати увагу на конкретизації місць виявлення контрафактної продукції та її кількості; визначення індивідуальних ознак предметів і документів, що вилучаються; оглядати товарні накладні, бухгалтерська документація, зошити здачі в прокат і продажу продукції, інші записи; квитанції тощо.

Крім визначення методики проведення огляду в роботі акцентовано увагу на типових помилках, що допускають слідчі при проведенні зазначеної слідчої дії та наведено узагальнений перелік таких помилок.

Враховуючи особливості вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності слід враховувати, що здійснюється виготовлення великої кількості контрафактної продукції (від декількох сотень до декількох тисяч одиниць), тому при проведенні обшуку та виїмки необхідно бути готовому для роботи в таких умовах та здійснення вилучення відшуканих об'єктів. При цьому, в залежності від слідчої ситуації наведено методичні рекомендації щодо порядку проведення цих слідчих дій та визначено найбільш поширені місця, в яких можуть зберігатися предмети і документи.

Автором запропоновано методику проведення допиту учасників розслідування злочинів у зазначеній сфері та сформульовано перелік питань, які необхідно з'ясувати. При цьому, акцентовано увагу на те, що такі злочини вчинюються, як правило, у групі з розподілом ролей, тому метою допиту повинно бути встановлення злочинного ланцюжка, співучасників, джерела одержання контрафактних продукції, витратних матеріалів, місць, способів і засобів виготовлення такої продукції, місць її збереження і збуту, засоби перевезення, відомості, які характеризують співучасників злочину; стосунки між ними; способи розрахунків тощо. У ході допиту доцільно з'ясувати, хто запропонував вчинити злочин, хто був організатором і керував підготовкою до його вчинення, яка роль допитуваного у злочинній групі, які він виконував функції, яка роль і дії інших співучасників, коли і на якій основі була організована група, які зв'язки і стосунки склалися між членами групи, які способи конспірації застосовувались, які заходи вживалися по прихованню слідів злочину, який був розподіл коштів між співучасниками, хто, крім осіб, які займаються порушенням прав інтелектуальної власності знає про злочинну діяльність.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства та практики його застосування і діяльності правоохоронних органів щодо розкриття і розслідування злочинних порушень у сфері інтелектуальної власності, теоретичного осмислення праць вчених, сформульовані основні результати та пропозиції, які мають теоретичне і практичне значення й полягають у наступному:

1. Проблема забезпечення надійного захисту інтелектуальної власності в Україні залишається актуальною. Вирішення проблеми можливо за умови чітких та налагоджених дій правоохоронних і контролюючих державних органів з метою виявлення злочинних порушень у цієї сфері. Від ефективності дії залежить збереження та примноження інтелектуального потенціалу, культурної спадщини, міжнародного авторитету, а також покращання загальної криміногенної ситуації в державі. Аналіз досвіду розвинутих країн світу свідчить, що добре налагоджена система суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності є невід'ємною складовою досягнення високого економічного і соціального рівня життя

суспільства.

2. Узагальнення досвіду протидії злочинним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності свідчить, що для сьогодення значною складовою українського ринку є його «тіньова» частина. Правопорушниками на ринку інтелектуальної власності можуть виступати юридичні та фізичні особи, які незаконно, тобто без отримання відповідних прав, тиражують аудіо, відеокасети, музикальні та комп'ютерні компакт-диски, виготовляють фальсифіковану продукцію з використанням чужих товарних знаків, торгових марок тощо. Ця продукція потім переходить до рук дистриб'юторів, які незаконно розповсюджують її за допомогою оптової та роздрібною торгівлі.

Найбільші труднощі у правоохоронних органів виникають при розкритті злочинних правопорушень інтелектуальної власності, а саме порушень: авторського права на комп'ютерні програми і бази даних та програми мовлення; авторського права та суміжних прав; прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію; незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару; прав на сорти рослин.

3. Під криміналістичним забезпеченням розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності розуміється комплексна діяльність, спрямована на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності в повсякденній практиці розкриття й розслідування аналізованої категорії злочинів.

Елементами криміналістичного забезпечення є: вивчення потреб правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю; визначення та теоретичне осмислення проблем, які вимагають розробки з метою задоволення зазначених потреб; вивчення та узагальнення передового досвіду та типових недоліків практики боротьби зі злочинністю; вивчення новітніх досягнень науково-технічного прогресу для визначення можливості їх адаптованого використання в криміналістичних розробках прикладного характеру; розробка та апробація експериментальних зразків, засобів, прийомів, методів, методик, матеріалів, технологій: вдосконалення впроваджених в практику розробок та надання практичним працівникам новітніх моделей і модифікацій криміналістичної наукової продукції.

4. Виходячи з особливостей чинного кримінально-процесуального законодавства України, його постійних змін, наявності жорстких процесуальних строків, відсутності достовірної інформації про належність прав інтелектуальної власності конкретним правовласникам та про їх порушення, вважаємо, що порушенню будь якої кримінальної справи по даній категорії правопорушень повинні передувати адміністративно-процесуальні дії стосовно конкретного факту.

5. У підтвердження факту вчинення злочину важливе значення мають речові докази безпосередньо: примірники творів, документи, чорнові записи, примірники контрольних марок, обкладинок, голографічних елементів, обладнання для відтворення та тиражування примірників творів. До документів, які матимуть доказове значення слід віднести: акт перевірки; протокол про адміністративне правопорушення;) протокол огляду і вилучення предметів і документів; протокол

(акт) проведення контрольної закупівлі; протоколи огляду місця події, комп'ютера, встановлених на ньому програм, обладнання для тиражування, матриць, які використовувалися для тиражування примірників творів, примірників творів, обкладинок, контрольних марок, документів тощо; висновок фахівця, що здійснював дослідження; книга обліку доходів і витрат або інший документ, який підтверджує факт здійснення виробничої або торгівельної діяльності; оригінали (копії) угод, накладних, товарних чеків, які підтверджують факт отримання авторського права на певний вид використання твору, придбання примірників творів, вилучених у порушника, гарантійні талони на придбані комп'ютери,

6. При розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності, пропонується розрізняти такі види планування: а) просте планування, б) планування за епізодами, в) планування при розслідуванні групою слідчих. Такі плани розрізняються за цілями, обсягом, внутрішньою структурою, методами реалізації дій, які входять у систему плану.

7. Найпоширенішими слідчими ситуаціями, що складаються на початковому етапі розслідування, у залежності від інформації про вчинений злочин, яка надійшла, можуть бути: а) початкову інформацію (дані) про вчинений злочин одержано з офіційних джерел у результаті: документальної перевірки співробітниками оперативних підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю; перевірок, проведених іншими контролюючими органами; заяв чи повідомлень окремих громадян або повідомлень, опублікованих у засобах масової інформації; б) первинну інформацію одержано в результаті: вжиття оперативно-розшукових заходів підрозділами боротьби з економічними злочинами, боротьби з організованою злочинністю, податкової міліції; затримання з речовими доказами співробітниками органів, які не проводили цільові оперативно-розшукові дії, осіб за порушення ними певних правил, що викликало підозру в їх причетності до правопорушень; в) інформацію про злочин одержано в результаті розслідування інших злочинів.

8. Під час організації розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності слідчому необхідно враховувати ситуаційні чинники, які впливають на вибір злочинцями того чи іншого виду незаконної діяльності. Узагальнення судово-слідчої практики дозволило виділити при злочинних порушеннях прав інтелектуальної власності такі основні версії: а) які джерела одержання матеріалів, сировини, комплектуючих для виготовлення об'єктів, які захищені правом інтелектуальної власності і хто ті особи, що причетні до цього; б) які способи виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності; в) які канали реалізації контрафакту і хто ті особи, що причетні до цього; г) які місця зберігання контрафактної продукції і цінностей здобутих злочинним шляхом; д) які умови сприяли вчиненню цих злочинів; е) які місця перебування злочинців, що переховуються від слідства, для їх затримання й арешту.

9. При проведенні розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності вибір слідчих дій здійснюється з урахуванням криміналістичної характеристики аналізованої категорії злочинів, а також слідчої ситуації, яка виникла на конкретному етапі розслідування. За цієї умови є можливим оптимальне вирішення питань про те, яку саме слідчу дію необхідно провести, для виконання

яких тактичних завдань розслідування, коли, де, в якій послідовності та в поєднанні з якими оперативно-розшуковими заходами чи організаційними діями, із залученням яких спеціалістів, чи використанням яких криміналістичних засобів і методів.

10. Запропоновано криміналістичні рекомендації щодо організації та тактики проведення у справах про порушення прав інтелектуальної власності окремих слідчих дій, зокрема, огляду місця події, допиту підозрюваних (обвинувачених), свідків, обшуку та виїмки. На підставі вивчення кримінальних справ автор виявлені недоліки, які характерні при проведенні оглядів місць подій, вказані обставини, які необхідно враховувати при проведенні оглядів місць подій та обшуків. Наведено перелік питань, які необхідно встановити при допиті свідків, а також різних категорій підозрюваних (обвинувачених).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Поджаренко К.Є. Криміналістичні проблеми розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності / К.Є. Поджаренко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2004. – № 4. – С. 126 – 130.

2. Поджаренко К.Є. Сучасні особливості порушень прав інтелектуальної власності та їх способи / К.Є. Поджаренко // Вісник Дніпропетровського університету внутрішніх справ. – 2007. – № 1. – С. 290 – 297.

3. Поджаренко К.Є. Криміналістична характеристика злочинів у сфері інтелектуальної власності / К.Є. Поджаренко // Вісник Дніпропетровського університету внутрішніх справ. – 2007. – № 2. – С. 286 – 292.

4. Поджаренко К.Є. Характеристика та розвиток законодавства України, що охороняє інтелектуальну власність / К.Є. Поджаренко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2008. – № 2. – С. 72 – 81.

5. Поджаренко К.Є. Особливості проведення огляду місця події по справах про злочинні порушення прав інтелектуальної власності / К.Є. Поджаренко // Право та суспільство. – 2009. – № 1. – С. 127-135.

6. Поджаренко К.Є. Криміналістична характеристика злочинних посягань на об'єкти охорони прав інтелектуальної власності / К.Є. Поджаренко // Науково-методичний збірник «Матеріали VI звітної науково-практичної конференції Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна». – Вінниця. – 12-14 квітня 2006. – С. 48-50.

7. Поджаренко К.Є. Сучасні проблеми криміналістики: комп'ютерна злочинність / К.Є. Поджаренко // Науково-методичний збірник «Матеріали VII звітної науково-практичної конференції Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна». – Вінниця, 28-29 березня 2007. – С. 63-65.

8. Поджаренко К.Є. – Особливості порушень права інтелектуальної власності та їх способи // Збірник матеріалів науково - практичного семінару

«Інформаційно-аналітичне та методичне забезпечення протидії злочинам у сфері економіки». – Київ, 2007. – С. 100-105.

9. Поджаренко К.Є. Захист прав інтелектуальної власності від порушень і протиправних зазіхань / К.Є. Поджаренко // Науково-методичний збірник «Матеріали VIII звітної науково-практичної конференції Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна». – Вінниця, 2008. – С. 74-75.

10. Поджаренко К.Є. Наукове криміналістичне забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності / К.Є. Поджаренко // Науково-методичний збірник «Матеріали IX звітної науково-практичної конференції Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна». – Вінниця, 2009. – С. 91-93.

11. Поджаренко К.Є. Особливості проведення огляду місця події по справах про злочини порушення прав інтелектуальної власності / К.Є. Поджаренко // Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих вчених». – Київ, 2009. – С. 154 – 156.

АНОТАЦІЇ

Поджаренко К.Є. Криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності. - Рукопис

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2009.

Дисертація є першим в Україні монографічним комплексним дослідженням проблем криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності.

Робота присвячена узагальненню з відповідними висновками наукових досліджень з проблем розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Запропоновано авторське визначення криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності. Розкрито зміст техніко-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності. У взаємозв'язку розглянуті теоретичні положення організації діяльності суб'єктів при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності.

Ключові слова: об'єкти охорони прав інтелектуальної власності, зміст поняття криміналістичного розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, джерела отримання інформації про злочинні порушення, відображення інформації про факти протиправного порушення в сфері інтелектуальної власності, слідчі ситуації початкового етапу розслідування, алгоритми дій слідчого з вирішення слідчих ситуацій, тактико-криміналістичне забезпечення розслідування.

АННОТАЦИЯ

Поджаренко Е.Е. Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования преступных нарушений прав интеллектуальной собственности.
– Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук за специальностью 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. – Киев, 2009.

Диссертация является первым в Украине монографическим комплексным исследованием проблем криминалистического раскрытия и расследования преступных нарушений, которые посягают на права интеллектуальной собственности.

В работе показано состояние научной разработки исследований по проблемам обеспечения раскрытия и расследования преступных нарушений прав интеллектуальной собственности. Предложено авторское определение криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступных нарушений прав интеллектуальной собственности. Раскрыто содержание технического - криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступных нарушений прав интеллектуальной собственности. Рассмотрены теоретические основы организации деятельности субъектов при расследовании преступных нарушений прав интеллектуальной собственности. В работе *усовершенствовано*: отдельные положения тактико-криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступных нарушений, которые посягают на права интеллектуальной собственности; методические рекомендации раскрытия и расследования преступных нарушений, которые посягают на права интеллектуальной собственности; их судебно - экспертное обеспечение раскрытия и расследования преступных нарушений.

В исследовании обобщены взгляды ученых, изложенные в отечественных и зарубежных научных изданиях, и на их основании сформулировано собственное видение криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступных нарушений прав интеллектуальной собственности, под которым подразумевается комплексная деятельность, которая направлена на формирование условий постоянной готовности правоохранительных органов к аффективному использованию криминалистических методов, способов и рекомендаций, а также на реализацию такой готовности в каждодневной практике раскрытия и расследования указанной категории дел.

В диссертации сформулировано криминалистические рекомендации по организации и тактике проведения по делам про нарушение прав интеллектуальной собственности отдельных следственных действий, непосредственно, осмотра места происшествия, допрос подозреваемых (обвиняемых), допрос свидетелей, обысков и изъятий. Обобщая результаты изучения уголовных дел, автор выявила недостатки, которые характерны при проведении осмотра места происшествия. Обращено внимание на обстоятельства, которые необходимо учесть при проведении осмотра места происшествия та обыске. Автором предложено ряд вопросов, который

необходимо установить при допросе свидетелей, а также разных категорий подозреваемых (обвиняемых)

Ключевые слова: объекты охраны прав интеллектуальной собственности, содержание понятия криминалистического раскрытия и расследования преступных нарушений, которые посягают на права интеллектуальной собственности, источники получения информации о фактах преступных нарушений, отображение информации о фактах преступных нарушений, которые посягают на права интеллектуальной собственности, следственные ситуации начального этапа расследования преступных нарушений, которые посягают на права интеллектуальной собственности, алгоритмы действий следователя по решению следственных ситуаций, тактико-криміналістичне забезпечення розслідування, тактико-криминалистическое обеспечение преступных нарушений.

ANNOTATION

Podzharenko K.E. Criminalistics ensuring of detection and investigation of criminal disturbance of the rights of intellectual ownership. - Manuscript.

Dissertation for scientific degree of candidate of juridical sciences in speciality 12.00.09 – Criminal process and criminalistics; juridical expert examination (court expertise). – Kyiv National University named after Taras Shevchenko, Kyiv, 2009.

Dissertation is the first monograph integrated research of the problems of criminalistics ensuring of clearance and investigation of crimes that encroach on rights of intellectual property.

This work is devoted to generalization with corresponding conclusions of scientific research in problems of detection and investigation of criminal violation of rights of intellectual property; an authors definition of criminalistics ensuring of detection and investigation of crimes that encroach on rights of intellectual property was also offered.

The content of technical- criminalistics ensuring of detection and investigation of criminal violation of rights of intellectual property was disclosed. All the theoretical principles of organization the activity of the subjects during the investigation of crimes that encroach on rights of intellectual property were considered in correlation. Special principles of tactic – criminalistics ensuring of detection and investigation of criminal violation of rights of intellectual property; methodical recommendations of detection and investigation of criminal violation of rights of intellectual property; special principles of judicial – expert ensuring of detection and investigation of criminal violation of rights of intellectual property.

Systematization of investigative situations during the investigation of crimes, that encroach on rights of intellectual property; the directions of improvements he tactic of special investigative actions during the investigation of crimes that encroach on rights of intellectual property; the directions of interaction the workers of the inquiry and the investigators during the investigation of crimes that encroach on rights of intellectual property.

Key words: an intellectual property, kinds of intellectual property, objects of protection the rights intellectual property, the content of criminalistics detection and investigation of criminal violation of rights of intellectual property, the representation of information about the facts of illegal violation in sphere of intellectual property, investigative situations of initial inquiry of criminal violations of the rights of intellectual property.

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент **Строков Ігор Васильович**, Київський національний університет внутрішніх справ, професор кафедри кримінально-правових дисциплін.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Шепітько Валерій Юрійович**, член-кореспондент Академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого;

кандидат юридичних наук, доцент **Гора Ірина Віталіївна**, професор кафедри криміналістики Національної академії Служби безпеки України.

Захист відбудеться « ____ » «_____» 2009 року о _____ годині на засіданні спеціальної вченої ради Д 26.001.05 в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

Автореферат розісланий «_____» _____ 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.П. Сиза